

Кухарук Х. В.,

в. о. завідувача кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю
ЗВО «Університет Короля Данила»

ОБСЦЕННА ЛЕКСИКА ЯК ВИЯВ СТАНУ АГРЕСІЇ ЛІНГВІСТИЧНОГО СУБ'ЄКТА (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ ЛЕСЯ ПОДЕРВ'ЯНСЬКОГО)

Анотація. У статті сформульовано та обґрунтовано обсценну лексику як експлікацію психофізичного стану лінгвістичного суб'єкта, а саме – агресії. Виявлено обсценні компоненти тексту, які маркують психофізичний стан агресії лінгвістичного суб'єкта на матеріалі тексту Леся Подерв'янського «Гамлет, або Феномен датського кацапізма». Серед них дієслова зі семантичним значенням «бити», «вдарив», «зневажати», іменник на позначення «кінця», присвійні прикметники, без яких висловлювання зберігає експресивність, але втрачає сему агресії, а також синтаксичні сполучення, які описують ситуативні фрейми, що функціонують у тюремному середовищі. Ці дані знайшли свою візуалізацію у вигляді діаграм, у яких представлено кількісно-якісні значення обсценної лексики. На підставі цього інтерпретовано кількісно-якісне співвідношення типологічних одиниць обсценної лексики, яка є експлікатором стану агресії лінгвістичного суб'єкта у п'єсі Леся Подерв'янського. Ця інтерпретація зумовлена семантичними функціями обсценних компонентів тексту. Адаже коли в основі агресії є дія, то відповідно, обсценних компонентів на позначення способу, стану, процесу дії тощо виявлено у більшій частині від загальної суми усіх типологічних обсценних одиниць на позначення психофізичного стану агресії. Ключовими методами дослідження є типологічний, діаграмний, описовий, інтерпретаційний. Науковою новизною є інформаційний фокус на обсценній лексиці як експлікації психофізичного стану агресії у мовленні лінгвістичного суб'єкта, а відтак матеріалом для аналізу обрано п'єсу, де є безпосереднє поєднання мови та дії лінгвістичного суб'єкта, натомість авторська мова зведена до максимального мінімуму. Предметом дослідження є виявлення психофізичного стану агресії у мовленні лінгвістичного суб'єкта на матеріалі п'єси Леся Подерв'янського «Гамлет, або Феномен датського кацапізма». Об'єкт – обсценна лексика у зазначеному тексті. Підсумовуючи, варто підкреслити, що у дослідженні взято до уваги ту обсценну лексику, яка експлікує саме психофізичний стан агресії до інших лінгвістичних суб'єктів та виявлено, що основними експлікаторами є дієслівні обсценні одиниці, на другому місці – синтаксичні сполучення, відтак присвійні прикметники, і найменша кількісно-якісна складова припадає на іменники.

Ключові слова: обсценна лексика, лінгвістичний суб'єкт, психофізичний стан, агресія, діаграма, лінгвістична експлікація.

Постановка проблеми. Психофізичний стан агресії у мовленні лінгвістичного суб'єкта експлікується за допомогою різних лінгвістичних компонентів. Обсценна лексика у п'єсі Леся Подерв'янського як вияв психофізичного стану агресії не вивчена. Дослідницький фокус навколо обсценної лексики

у текстах письменника потрібно зосередити на виявленні психофізичного стану агресії лінгвістичного суб'єкта, адже до цього часу цей тип лексики розглядають як мовленнєву девіацію, як соціально-культурне явище спілкування маргіналів, як низький мовний реєстр. Об'єктом дослідження є обсценна лексика. Предметом – експлікація психофізичного стану агресії у мовленні лінгвістичного суб'єкта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні лінгвістичні дослідження фокусуються навколо вербальної агресії, звертаючи увагу насамперед на функціонування обсценних компонентів у соціальних мережах, як у науковій розвідці Марії Малишевої [1]. У контексті однієї із трьох інвенктивних категорій, де фігурує мета образити адресата, обсценну лексику у сучасних воєнних піснях описують Ганна Вусик та Світлана Глазова [2]. У медіаматеріалах обсценну лексику як девіацію сучасного суспільного мовлення розглядає Володимир Барчук [3]. Обсценні лексичні компоненти з погляду соціально-культурних функцій і виявів представлені у працях Лесі Ставицької [4; 5; 6]. Цифровий тезаурус обсценної лексики сформували Олесь Дзига та Володимир Поясюк [7]. До речі, при його укладенні також використані тексти Леся Подерв'янського.

Мета дослідження. Обґрунтувати, чому обсценну лексику первинно слід розглядати як експлікацію психофізичного стану агресії лінгвістичного суб'єкта. Виявити обсценні компоненти тексту, які експлікують психофізичний стан агресії лінгвістичного суб'єкта на матеріалі тексту Леся Подерв'янського «Гамлет, або Феномен датського кацапізма». З допомогою типологічного методу укласти їхню класифікацію. Методом статистичної обробки візуалізувати кількісно-якісні дані за допомогою діаграм, а відтак описовим та інтерпретаційним методом обґрунтувати їх. Описати виявлені експліканти обсценної лексики.

Виклад основного матеріалу. З-поміж усього спектру семантичних функцій, які у тексті виконує обсценна лексика (зокрема і в п'єсах Леся Подерв'янського), фокус дослідження зосереджений на функції виявлення психофізичного стану агресії. Суголосність з цією інтенцією зберігається і в коментарях письменниці Ірени Карпи, коли йдеться про подання Проекту Закону «Про протидію лихослів'ю» (про дематюкацію мови) [8] до Верховної Ради України, який згодом був відкликаний. Авторка блогу пояснює, що «лайка – це швидке звернення до древніх потужних архетипних образів людства у критичний емоційний момент. Простішими словами: коли нам треба черпнути сили, ми лаємося. Звертаємося до архетипу Матері-Землі. І не лише ми – а всі без винятку народи світу» [9]. Пояснюючи функцію обсценної лексики, авторка зауважує: «Влучність, вчас-

ність, гумор, швидка розрядка від накоплених «зажимів», про які чудово написала Уляна Супрун, – ось що таке лайка. Супрун неодноразово наголошує, що матюки (як і будь-які інші слова) не мають вживатися задля приниження опонента. У майже всіх інших випадках – суцільна користь» [9].

Важливо наголосити, що ми розглядаємо обценну лексику не як вияв мовленнєвої девіації, не як соціально-культурне явище спілкування маргіналів, не як низький мовний реєстр – а як вияв психофізичного стану агресії лінгвістичного суб'єкта.

За визначенням ВУЕ, агресія – це «ворожа поведінка стосовно іншої особи або групи осіб» [10]. Також зумовлена вона фрустрацією, що у цьому ж джерелі трактується як «психічний стан дезорганізації свідомості й поведінки, зумовлений об'єктивно нездоланими (чи суб'єктивно уявленими) труднощами» [10].

Тому логічно, що агресивна поведінка лінгвістичного суб'єкта в основному реалізується у відіменникових дієсловах у значенні «бити», у той же час, коли первинне їхнє значення на підставі метафоричності має контекст пов'язаний зі сексуальністю [7]: «Гамлет харка у море і його дрючком пиздячить», «Гамлет пиздить усіх дрючком: пиздячить герба з ведмедем <...> І по роялю пиздить дрючком», «Гамлет пиздить Привіда дрючком», «Упиздив тата. І мамку запиздячив з рідним дядьком. Попиздив мебелю», «Ти запиздяч дрючком їх по печініці», «Ви, батьку, пиздуйте в ваше море та хутчіше» [11].

Якщо у вище наведених численних текстових прикладах фігурує лексема «пиздити» та її словоформи, то інша лексема «хуйнувати» у значенні «вдарити» у п'єсі «Гамлет, або Феномен датського кацапізма» Леся Подерв'янського зустрічається тільки один раз: «герба національного хуйнувати» [11].

Семантична видозміна останнього дієслова, виражена прислівником теж позначає контекстуальну агресію зі семантикою дієслова «бити», що видно з попередніх та наступних речень, а також додається значення лексеми «надоїло»: «Як остопиздило купатися мені» [11].

Вияв стану агресії (і в значенні «бити» також) акумулює дієслово «єбати» [7], разом з тим воно має семантику «зневажати»: «Такіє варіанти єбав я в рот і в носа», «Коли я був царем, єбав я в жопу всіх богоносців в купі з Львом Толстим», «я дрючком перебу єбальник», «в доску заєбали», «Я вєбу його», «Єбав я все роялі, і валюту, і всіх жидів» [11].

Також є ситуативні фрейми, які виражені синтаксичними сполученнями, де ключове семантичне навантаження присутнє саме в обценних лексичних компонентах: «Помсти хочу! Побачить цю падлюку на параші, за грою в півника з неголеним убивцею, або в канторі сраним інженером, або у юрті раком на підлозі татари шоб його єбали в сраку!» «Ко всім жидомасонам іспитусь злобу і ненависть і кожний день національні гімни на балалайці хором ісполняєм», «Дивись, мій сину, це – жидомасони. Ти запиздяч дрючком їх по печініці» [11].

Окрім дієслів і їх похідних форм стан агресії експлікують також означення, що в мовленні лінгвістичного суб'єкта виражені присвійними прикметниками, які також вказують на якість [7]: «Суцїй сину, хуйовий недоносок!», «Папаша блядський», «О курвяча сімейка!», «Ех, блядська Данія!» [11]. Як видно, якщо з тексту прибрати ці означення, висловлювання втрачать агресивну, зневажливу складову. Варто припустити, що без них інтенція матиме експресивну функцію, що експлікуватиметься також і розділовими знаками у кінці висловлювання, та сему агресії не буде збережено.

Ще одним обценним лінгвістичним експлікантом на позначення значення «кінець» [7] є іменник, що також передає стан агресії: «Щас піздець вам буде!» [11].

У кількісному співвідношенні лінгвістичних одиниць обценної лексики превалюють дієслова (прислівник тут розглядаємо, як форму дієслова) (Див. Діаграма 1). У сумі їх є 19.

Діаграма 1

Дієслово 1 у тексті фігурує 1 раз і виконує семантичну функцію виявлення агресії – «бити». Від загальної кількості обценних дієслів на позначення агресивного стану лінгвістичного суб'єкта становить 5%.

Дієслово 2 у тексті зустрічається 10 разів, семантична функція та ж сама – вияв агресії. Від загальної кількості обценних дієслів на позначення агресивного стану лінгвістичного суб'єкта становить 53%.

Дієслово 3 у тексті присутнє 7 разів, семантична функція – виявлення агресії. Від загальної кількості обценних дієслів на позначення агресивного стану лінгвістичного суб'єкта становить 37%.

Від загальної кількості обценної лексики на позначення стану агресії лінгвістичного суб'єкта у п'єсі Леся Подерв'янського «Гамлет, або Феномен датського кацапізма» дієслова (разом з прислівниками) становлять 58% (див. Діаграма 2).

Діаграма 2

Домінантний відсоток дієслів як обценного компоненту на позначення стану агресії можна пояснити тим, що активна агресія виявляється у дії – як правило, у бійці. Тому найбільш відповідним виявом агресивної поведінки лінгвістичного суб'єкта у мові є саме дієслова та їх форми (як наприклад, прислівник).

Наступним за відсотковою кількістю є синтаксичні сполучення. Їх не варто розділяти на менші одиниці, оскільки саме

їхня валентність акумулює і репрезентує семантичну функцію вияву агресії. Таких одиниць є 8, а це 24%.

Кількісний показник присвійних прикметників, які також вказують на якість, від загальної кількості обценних компонентів становить 15%, а самих одиниць – 5.

Найменший кількісний, а відтак і якісний показник оценої лексики виражений іменником. Від загальної кількості він становить 3%, а нараховується у тексті один раз. Інтерпретуючи ці дані, варто наголосити, що саме іменник акумулює функцію називання, тобто стан агресивної поведінки іменною частиною мови можна окреслити, експлікувати, виявити або постфактум, або до того, як цей стан набуде експліцитного вияву. Що підтверджує контекст висловлювання у структурно-сюжетній побудові тексту.

Висновки. Психофізичний стан агресії лінгвістичного суб'єкта реалізується з-поміж іншого обценною лексикою. Зокрема на матеріалі п'єси Леся Подерв'янського «Гамлет, або Феномен датського кацапізма» виявлено, що більшу частину обценної лексики, 53%, як вияву стану агресії становлять дієслова та їх форми. Це пояснюється тим, що агресія реалізується дією, яку семантично окреслюють дієслова. Варто підкреслити, що ці дієслова відіменні і семантико-метафорично належать до сфери сексуальності. Як правило, ці дієслівні обценні одиниці експлікують семантику лексеми «бити».

Натомість іменник як категорія обценної лексики на позначення стану агресії зустрічається тільки один раз, а це лише 3%, що зумовлено статичністю, яка для агресивної поведінки характерно меншою мірою.

Прикметники, які фігурують як одиниці обценної лексики містять якісну ознаку, але первинно семантично представлені саме як присвійні. Їх є 15%.

Синтаксичні сполучення у тексті є реалізаторами ситуативних фреймів, що поведінково органічні та семантично виправдані для тюремного середовища у контексті лінгвістичного виявлення. Їх не можна кваліфікувати як сталі словосполучення, але на підставі опису тюремних соціально-поведінкових девіантних фреймів, розділювати на менші лексичні одиниці також не можна, оскільки втрачається семантична суть. Таких компонентів у тексті загалом налічується 24%.

Перспективним продовженням вивчення теми обценної лексики є дослідження її як вияву психофізичного та емоційного станів мовця, оскільки у цьому ключі є можливість виокремлення семантичних функцій окреслених експлікантів та їх симптоматична типологізація.

Література:

1. Малишева М. Лексико-семантичні засоби вираження вербальної агресії в соціальній мережі Facebook. *Linguodidactica*, 2023. Т. 27. С. 143–151. URL: <https://bit.ly/4fcDij4> (дата звернення: 22.07.2024).
2. Вусик Г. Л., Глазова С. М. Функціонування інвективної лексики: від прозових творів Кузьми Скрябіна до сучасних українських пісень. *Закарпатські філологічні студії*, 2022. № 26, Т. 1. С. 37–42.
3. Барчук В. Девіації сучасного суспільного мовлення: обценна лексика (на матеріалі блогів на Цензор.нет). *Вісник НТШ «Слово»*. Івано-Франківськ, 2022. № 17 (65). С. 34–46. (дата звернення: 22.07.2024) URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/16534/1/document.pdf>
4. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг. Київ: Критика, 2005. 464 с.
5. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови: Містить понад 3200 слів і 650 стійких словосполучень. Київ: Критика, 2003. 336 с.

6. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обценізм, евфемізм, сексуалізм. Київ: Критика, 2008. 455 с.
7. Дзига О., Пояснюк В. Словник нецензурних слів та виразів. Читиво: веб-сайт. URL: <https://vmylenko.com/2016/07/15/slovyk-netsenzurnykh-sliv-ta-vyraziv/> (дата звернення: 22.07.2024).
8. Проект Закону «Про протидію лихослів'ю» (про дематюкацію мови) (про внесення змін до деяких законодавчих актів України про дематюкацію мови). *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66125 (дата звернення: 22.07.2024).
9. Ірена Карпа: Дематюкація – страшнішого матюка я не чула. *Deutsche Welle*: веб-сайт. URL: <https://bit.ly/46nsCu0> (дата звернення: 22.07.2024).
10. Агресія. *Велика українська енциклопедія*: веб-сайт. URL: <https://bit.ly/3A4aZTC> (дата звернення: 22.07.2024).
11. Подерв'янський Л. Гамлет, або Феномен датського кацапізма. *Цікаві дослідю*: веб-сайт. URL: http://doslidy.org.ua/?page_id=47 (дата звернення: 22.07.2024).

Kukharuk Kh. Obscene lexicon as a manifestation of the linguistic subject's state of aggression (based on the play of Les Podervianskyi)

Summary. The article formulates and substantiates obscene lexicon as an explication of the psychophysical state of the linguistic subject, namely aggression. Obscene components of the text that mark the psychophysical state of aggression of the linguistic subject are identified based on the text of Les Podervianskyi's «Hamlet, or the Phenomenon of Danish Katsapism». Among them are verbs with the semantic meaning «to hit», «hit», «to despise», a noun denoting «end», possessive adjectives, without which the expression retains expressiveness but loses the sense of aggression, as well as syntactic combinations that describe situational frames functioning in a prison environment. These data are visualized in the form of diagrams, presenting the quantitative and qualitative values of the obscene lexicon. Based on this, the quantitative and qualitative correlation of typological units of obscene lexicon, which is an explication of the state of aggression of the linguistic subject in Les Podervianskyi's play, is interpreted. This interpretation is conditioned by the semantic functions of the obscene components of the text. When the basis of aggression is action, accordingly, obscene components denoting the manner, state, process of action, etc., are found in a larger part of the total sum of all typological obscene units denoting the psychophysical state of aggression. The key research methods are typological, diagrammatic, descriptive, and interpretative. The scientific novelty lies in the informational focus on obscene lexicon as an explication of the psychophysical state of aggression in the speech of the linguistic subject, and therefore the material for analysis is a play where there is a direct combination of language and action of the linguistic subject, while the author's language is reduced to a minimum. The subject of the study is the identification of the psychophysical state of aggression in the speech of the linguistic subject based on the play by Les Podervianskyi «Hamlet, or the Phenomenon of Danish Katsapism». The object is the obscene lexicon in the mentioned text. In conclusion, it is worth emphasizing that the study takes into account the obscene lexicon that explicates the psychophysical state of aggression towards other linguistic subjects and finds that the main explicators are obscene verbal units, followed by syntactic combinations, then possessive adjectives, and the smallest quantitative and qualitative component is nouns.

Key words: obscene lexicon, linguistic subject, psychophysical state, aggression, diagram, linguistic explication.